

**Els delictes de la Conca
de Barberà a l'Audiència Criminal
de Reus (1883-1892)**

Alberto Díaz Foz

• Els delictes de la Conca • de Barberà a l'Audiència • Criminal de Reus (1883-1892)

• Alberto Díaz Foz

• aldifoz@yahoo.es

• C. Bernat de Bell-lloc 2, 6è 1a. 43203 Reus

Resum: Anàlisi dels delictes comesos a la Conca de Barberà a través del buidatge dels llibres de sentències de l'Audiència Criminal de Reus durant el període que va funcionar l'esmentat tribunal (1883-1892), creat per la llei addicional del poder judicial de 1882. En els 9 llibres de sentències apareixen registrats 1.004 judicis, dels quals 239 són incoats al jutjat de Montblanc. Judicis realitzats per delictes diversos, si bé la majoria són de violència local, la més quotidiana i popular, encara que algun judici se celebrà per motius polítics, relacionats amb l'ordre públic. Destaquen els delictes contra les persones i la propietat com les agressions, els furtis i les injúries; mentre que la segona ho serà contra el poder establert, en la seva totalitat, municipal. Violència emmarcada en una societat rural on la possessió d'armes era habitual i on la justícia era presa molt fàcilment de forma privada, fora de la llei. Una violència en la qual és molt difícil distingir la pobresa, la marginalitat i la delinqüència. Violència exercida majoritàriament per homes dedicats a les feines agrícoles d'edats compreses entre els 25 i 35 anys, sense instrucció i sense antecedents penals, si bé també podem trobar dones acusades de delictes majoritàriament contra l'honorabilitat de la persona.

Paraules clau: justícia, delinqüència, segle XIX, Reus, Conca de Barberà.

Els nous tribunals col·legiats

Des de les Corts de Cadis de 1808, el pensament més progressista havia intentat en l'àmbit de la justícia introduir els tribunals col·legiats i el judici oral, intencions que no veuran la llum fins 1869, concretament, fins que la Constitució d'aquest any posi els pilars legals per deixar enrere el que és una pràctica judicial unipersonal i mancada de garanties per a l'acusat. Serà la llei provisional orgànica del poder judicial, elaborada per la necessitat urgent de reformar l'administració de justícia, on es posaran les bases per als tribunals col·legiats, és a dir, dels tribunals de partit, antecedents immediats de les audiències competents en causes criminals, audiències que no seran realitat fins una dècada més tard, quan mitjançant Reial decret del 14 d'octubre entri en vigor la llei del poder judicial.¹

¹ Els pressupostos generals de l'Estat reflectiran la importància de la justícia, on la partida per al Ministeri de Gràcia i Justícia serà la segona més important amb un total de 54.730.217 pessetes, si bé un 76%, serà destinat al pagament del clergat (41.753.059 pessetes). Per a les Audiències Criminals es destinaran 3.200 pessetes en concepte de personal i material, ja que el manteniment de les instal·lacions anirà a càrrec dels ajuntaments.

Per al desplegament dels nous tribunals, el Ministeri de Gràcia i Justícia tindrà en compte diversos criteris, tots enumerats en l'exposició de motius de la llei,² i que després del seu estudi per part del Govern donarà l'establiment d'un total de noranta cinc tribunals col·legiats repartits sobre gairebé tot el territori estatal, excepte Cuba, Costa Rica, Filipines, Ceuta i Melilla. Així, es crearen les següents audiències territorials amb sala criminal a Madrid, Albacete, Barcelona, Burgos, Cáceres, la Corunya, las Palmas de Gran Canaria, Oviedo, Palma de Mallorca, Pamplona, Sevilla, València, Valladolid i Saragossa; audiències criminals en la resta de les províncies i en les localitats següents: a Catalunya i País Valencià, Figueres (Empordà), Manresa (Bages), Reus, Tortosa, la Seu d'Urgell i Tremp; les valencianes d'Altea, Alacant i Xàtiva; a Andalusia, Albuñol (Granada), Algecires (Cadis), Antequera (Màlaga), Baza (Granada), Carmona, Osuna i Utrera (Sevilla), Huerca i Overa (Almeria), la de Jérez de la Frontera (Cadis), Linares (Jaén), Montilla (Córdoba), Úbeda (Jaén) i Vélez-Málaga (Màlaga); a Extremadura, Almendralejo i Don Benito (Badajoz), Plasencia (Cáceres); les madrilenyes d'Alcalá de Henares i Colmenar Viejo; les aragoneses d'Alcanyís (Terol) i Calatayud (Saragossa); les asturianes de Cangas de Onís, Llerena i Tineo; la murciana de Cartagena; la navarresa de Tafalla; la gallega de Mondoñedo (Lugo); així com les castellanes de Benavente (Zamora), la salmantina Ciudad Rodrigo, la burgalesa de Lerma, la de Manzanares (Ciudad Real), la lleonina de Ponferrada, la de Sigüenza (Guadalajara), la de San Clemente (Conca) i Talavera de la Reina (Toledo). I, també, Ronsa, San Mateo i Santiago.

L'Audiència Criminal de Reus, Bernat Torroja i la Conca de Barberà

Abans que fos aprovada la llei addicional del poder judicial, el govern municipal de Reus, en pro de l'interès de la ciutat i del territori, i sens perjudici que la política reusenca estigués a mans dels conservadors,³ iniciarà els passos necessaris per tal que la ciutat donés nom a una de les audiències, per a la qual cosa la primera persona conscient dels beneficis que comportaria per a la ciutat i el territori fou el jurista reusenc Bernat Torroja Ortega, que a la sessió plenària de l'ajuntament del 19 de juliol de 1882, exposà als presents la necessitat que la corporació fes les

² “Para hacer esta determinación del número de Audiencias de lo Criminal al de los pueblos en que había de fijar su residencia [...] pudieron, por fortuna, consultarse datos científicos de gran valor, reunidos con análogo fin en las Memorias publicadas desde 1872 al 1877, además se exploró el juicio desapasionado de personas de reconocida competencia, algunas de las cuales había tenido una parte muy principal en los trabajos a que se acaba de aludirse, tomaron en cuenta la topografía de las provincias, los accidentes de terreno, la dificultad de las comunicaciones, la densidad de la población, la estadística criminal de cada Juzgado y cuantas circunstancias pueden influir en uno u otro concepto en la mejor resolución del problema.”

³ Pere ANGUERA, Ezequiel GORT, Jordi MELICH. *Aproximació a la història de Reus*. Vol. II. Reus, Ajuntament, 1980, p. 86.

gestions necessàries perquè les poblacions pertanyents als partits judicials de Falset i Montblanc s'identifiquessin amb la proposta del consistori reusenc, a la vegada que es posessin en contacte amb aquelles persones properes al Govern estatal per tal que intercedissin en la causa.⁴ Havent participat ja el 1872 de la ponència informativa sobre l'establiment dels tribunals de partit, serà el responsable de la memòria titulada *Memoria que para facilitar la más acertada división de la provincia de Tarragona y el planteamiento en ella de las nuevas Audiencias de lo Criminal*; memòria que sens dubte tindrà un paper important en la negociació per a l'adjudicació de l'Audiència, sens perjudici del que es parlà entre bastidors.⁵ En aquesta memòria, editada a càrrec de la hisenda local, s'argumentaran diversos motius per a la defensa de la divisió de la província en tres circumscripcions judicials: 1. població, amb els seus 330.075 habitants; 2. la província de Tarragona tenia una densitat de població superior a 27 províncies amb 1.583,50 habitants per llegua quadrada; 3. la població del partit judicial de Montblanc era de 32.140 habitants repartits en 30 pobles; 4. geografia i vies de comunicació, on "en un siglo en que todos quisiéramos marchar con la velocidad del vapor y mejor aun con la de la electricidad" les vies que uneixen a la capital del Baix Camp amb la Conca de Barberà seran, per un costat, el ferrocarril que procedent de Lleida passarà per Vimbodí, l'Espluga de Francolí, Montblanc, Vilaverd, la Riba, Alcover, la Selva del Camp i Reus; mentre que per carretera és una via de segon ordre paral·lela a la via fèrria;⁶ 5. la capitalitat de la ciutat de Reus com a centre natural de contractació, per la seva població, per la vida econòmica i social; 6. el nombre de causes criminals, de les quals en el partit de judicial de Montblanc hi ha establertes 97 causes. I, per últim, motius culturals: "La gente de la derecha del Ebro usan traje, tienen costumbres, y hasta inflexiones y terminación en el lenguaje que usan, muy distintos de los moradores de la derecha del Francolí y los del valle del Gaià, y unos y otros se diferencian de los habitantes del extenso plano inclinado en cuyo centro se ostenta la ciudad de Reus, y los que pueblan las montañas vecinas y accidentados valles de los Juzgados de Falset y Montblanc."⁷ D'altra banda, serà importat per a l'autor desmitificar la proximitat entre Reus i Tarragona: "[...] el defecto que podrá notarse en la solución que nos

⁴ Llibre d'actes 1882, p. 268.

⁵ *Diario de Reus* 10/10/1882, n. 232. Segons el diputat Pere-Nolasc Gay: "[...] no podía aceptar la idea de que su influencia se debiera el resultado halagüeño de las gestiones, puesto que en su concepto ha sido muy eficaz para obtenerlo la memoria recordada del malogrado General Don Juan Prim."

⁶ TORROJA ORTEGA, Bernat. *Memòria*, Reus, 1882. Sobre els mitjans de comunicació dins de la Conca de Barberà cal veure que està construïda la carretera d'Artesa a Montblanc passant per Belltall, Solivella i Guardia dels Prats. En construcció, hi ha la de Montblanc a Santa Coloma de Queralt, que s'uneix amb la d'Artesa a Montblanc passant per Sarral i les Piles. Projectades o en estudi, hi ha la de Cabra a Sarral, la de Montblanc a Cabra per Barberà i la de Solivella a Vallfogona per Forès i, finalment, la de Blancafort a Solivella.

⁷ *Idem*, p. 23. Per a l'autor no s'ha de perdre de vista ni deixar de costat els hàbits i costums a l'hora d'aplicar la justícia, ja que això té gran influència en els actes de l'home i el mòbil a què obeeixen.

ocupa es que los Tribunales de Reus y Tarragona quedan muy próximos entre sí, y todos ellos fuera del centro de sus respectivos territorios o perímetros; pero ese defecto es aparente y de forma, y en realidad es una ventaja; pues por él se consigue dejar intactos grupos afines, homogéneos, unidos por relaciones naturales en sus respectivas comarcas, puesto que Tortosa es el centro comercial a que acuden todos los pueblos de su Juzgado y del de Gandesa (léase y mayoría del de Gandesa), como Reus lo es respecto al Priorato y a la parte de su capitalidad; y en cuanto a que los Tribunales de Tarragona y misma razón que la excentricidad; y que más próximos se encontrarán otros que se establezcan dentro del casco de Madrid y Barcelona, sin que su creación sea censurable no obstante de corresponder a cada uno parte de población rural muy diseminada.” A tot això s’hi afegirà que els veïns dels pobles del jutjat de Falset i la majoria dels de Montblanc “cuando menos los situados en las montañas de Prades y sudoeste de aquel partido” despatxen els seus negocis a Reus i tornen el mateix dia a les seves llars, de manera que surten de la ciutat sobre les dues o les tres de la tarda; per tant, si l’Audiència a Reus finalitzés a aquesta hora, no els perjudicaria en res. Tot el contrari del que passaria si s’haguessin de desplaçar-se a Tarragona, ja que els testimonis haurien de sortir a dos quarts de sis de la tarda de l’estació de tren de Tarragona en direcció a Reus, i això els obligaria a esperar a l’endemà per tornar al seu lloc de residència.⁸

Els delictes jutjats a l’Audiència de Reus

Si bé per part del govern estatal es va disposar que tant el local de l’Audiència, així com la seva presó, havien d’estar condicionats el 15 de novembre de 1882, el cert és que el primer judici se celebrarà el 23 de febrer de 1883, i l’últim el 27 de juny de 1892, i mai hi va haver presó de l’Audiència. En aquest període els delictes jutjats més comuns seran els comesos contra les persones i contra la propietat. Dels primers, d’un total de 1.007 judicis celebrats, prop de la meitat, un 47,8% (482) ho seran per aquesta causa. D’aquests, el més nombrós serà el

⁸ Arxiu Comarcal del Baix Camp (ACBC). Fons Audiència Criminal. Documentació. Correspondència del president del Col·legi d’Advocats de Reus al ministre de Gràcia i Justícia el 1890: “Los pueblos que se hallan situados al extremo norte del partido de Falset colindantes con el de Lérida por la comarca de las Garrigues distan de Reus ochenta y más kilómetros que tienen que recorrer montados en sus dos terceras partes hasta hallarse bien rodada. Para recorrer dicha distancia tendrán de nueve a diez horas, según que dispongan uno de buena montura. Los pueblos del nordeste del partido de Montblanc limitantes con los partidos de Cervera e Igualada en la provincia de Lérida y Barcelona, distan de Reus de noventa a cien kilómetros, que tendrán en recorrer más de diez horas, parte montados, parte en carruaje y parte en vía férrea desde Montblanc a Reus. Hay otros pueblos en lo alto de la meseta de Prades no tan distantes como los anteriores, necesitan más de seis horas si disponen de buenas caballerías para recorrer el trayecto de país quebrado que les separa de Reus; por cuya ciudad tienen que poder excepto uno, todos los 87 pueblos de este distrito con 125.000 habitantes, cuando se ven precisados ir a esta capital.”

de lesions menys greus, entre les quals són freqüents les baralles entre persones, normalment d'extracció social baixa i amb més d'una ocasió influïdes per l'alcohol de taverna a hores de la tarda i nit; si bé les disputes entre famílies per qüestions diverses també hi són presents.⁹ Les agressions seran la causa major entre els delictes contra les persones, el 35,25%, entre les quals les comeses per arma de foc seran el 31,4%. D'aquelles amb resultat més tràgic, això és, assassinats o homicidis, en total se'n comptabilitzaran 69. Per últim, els delictes sexuals seran pocs, si bé les penes imposades en aquests casos seran les més altes juntament amb els assassinats i homicidis, entre tres i catorze anys de presó.

Dels delictes contra l'ordre públic —en concret els atemptats, desacataments, injúries i amenaces als agents de l'autoritat—, cal saber-ne que els destinataris seran jutges, alcaldes, agents de l'ordre i, fins i tot, el governador civil de la província.¹⁰

Els delictes contra la propietat representaran la segona causa. Els judicis per furt equivaldran al 21,65% (218), mentre que els robatoris seran l'11% (111). Dins l'apartat de furts, veiem l'apropiació de tot tipus de béns: diners, rellotges, joies (arracades i polseres); aliments (patates, raïm, figues, préssecs, carxofes, avellanes, ametlles, garrofes, fesols, codonys, olives...); peces de vestir com pantalons, espardenyas, sabates i peces de tela; animals (cabres, gallines, conills, un ase i un gos de caça); eines del camp i, fins i tot, fems. Així mateix es robarà sabó, ruscs d'abelles, calderes i ornaments d'una església.¹¹ Els robatoris són uns altres delictes habituals, entre els quals és majoritari el robatori en cases habitades o llocs públics,¹² delictes castigats amb penes majors si hi existeix violència,¹³ o si l'acusat tenia d'antecedents penals.¹⁴ Finalment, i en menor mesura, les estafes seran el 7,5% del total (72) dels delictes contra la propietat, les quals es donen sobretot en els intercanvis mercantils i comercials, sense perjudici dels delictes monetaris —emissió de moneda falsa— i les falsificacions de documents públics, com testaments o cèdules personals. Finalment, caldria afegir els judicis realitzats per danys produïts en béns.

⁹ Un veí d'Almóster de 35 anys serà condemnat a 1 any, 8 mesos i 21 dies de presó correccional per lesions menys greus i a 21 dies d'arrest menor per lesions al seu pare (Llibre de sentències 1885/12). També per lesions greus serà condemnat un veí Pradell de la Teixeta per agredir la seva dona, la seva cunyada i la seva fillastra (Llibre de sentències 1890/66).

¹⁰ Les penes solen ser dispers, des de l'absolució d'un metge cirurgià per desacatament a l'alcalde (Llibre de sentències 1887/50) fins a 2 mesos i 1 dia d'arrest major per desacatament a un jutge (Llibre de sentències 1884/101) o desacatament a un agent de l'autoritat (Llibre de sentències 1888/68) fins a la suspensió per 2 anys i multa de 150 pessetes a un guarda municipal per desacatament al governador civil (Llibre de sentències 1886/7).

¹¹ Llibre de sentències 1884/84. Una veïna del Molar (el Priorat) serà jutjada i absolta pel robatori d'ornaments de l'església de la localitat.

¹² Llibre de sentències 1888/23. Un jove de 21 anys és jutjat per la violació de la sepultura d'una nena de 3 anys.

¹³ Llibre de sentències 1884/88. A l'acusat de robatori amb intimidació a diversos traginers se'l condemnarà a 9 anys, 6 mesos i 24 dies de presó per cada un dels robatoris.

¹⁴ Llibre de sentències 1887/55. L'acusat, condemnat anteriorment per desobediència i injúries a un funcionari, serà condemnat a 1 any i 1 dia de presó pel robatori de gallines.

Entrada de l'Audiència Criminal de Reus, avui al pati de l'Institut Salvador Vilaseca. Font: Díaz Foz, Alberto. "L'Audiència Criminal de Reus (1883-1892)". Butlletí Informatiu de l'Arxiu Municipal de Reus, 13.

Imatge de l'Audiència de Reus de 1865. El 1882 es reconstruí l'ala del primer pis, que toca a l'església que havia estat la biblioteca, per ser utilitzada com a audiència, la qual s'inaugurarà el 5 de febrer de 1883. Font: Anguera, Arnavat i Amorós. Història gràfica del Reus contemporani. Vol. I. p. 20.

A més dels delictes comesos per subjectes agressius i poc o gens amics de la propietat aliena, altres fets foren penats pel codi penal, si bé ni tan sols va conèixer determinats delictes. Així, van ser nuls els delictes contra la seguretat exterior de l'Estat o contra la Constitució, si bé es jutjarà un veí de la Selva del Camp, Pere Esquer i Ponts de 33 anys, per acció contra la moral i els bons costums per la publicació d'un fullet clandestí "Amors de la mascota Consuelo".¹⁵ Altres delictes que es van jutjar en l'Audiència durant la seva existència van ser els realitzats contra la llibertat i seguretat, la tipologia més habitual dels quals seran els d'amenaques i coaccions. Els delictes contra l'honor seran injúries en què en la majoria dels casos els acusats seran absolts, si bé també el desterrament a més de 25 quilòmetres de la localitat per un temps entre sis mesos i un any es donarà en algun cas —els quals són en més d'una ocasió entre dones. Un altre tipus de delicte va ser el joc prohibit, en què la condemna era generalment d'arrest major de dos mesos i un dia. Altres faltes comeses van ser delictes d'imprudència on tenien cabuda els freqüents accidents laborals o accidents diversos.¹⁶ Sobre els delictes electorals, aquests es cometien en ocasió dels processos electorals en què el mateix sistema empenyia gairebé automàticament a la seva comissió. En els gairebé deu anys de funcionament de l'Audiència tan sols quatre judicis ho seran per això, dels quals tres faran referència a qüestions suscidades a l'Aleixar.¹⁷ Finalment, cal veure els delictes contra la salut pública com els jutjats el 1888 per la pràctica d'avortament violent o per pràctiques curanderes.¹⁸

Els delictes comesos a la Conca de Barberà

El 23,7% de les 1.007 causes jutjades per l'Audiència correspondran a procediments incoats a Montblanc; això és, 239 judicis. El total de persones processades seran 416, en què 285 seran homes i 31 dones, d'edats compreses entre els 10 i 80 anys. Més de la meitat, un 55,7%, seran casats, davant de tan sols l'1,6% de vidus. Veiem una proporció semblant si parlem de la formació dels acusats: el 57,4% no té instrucció, el 27,1%, sí, i la resta ho ignorem. Referent als oficis, una mica més de la meitat es dediquen a les feines del camp i tenen antecedents penals, solament 40 dels 416 encausats tenen antecedents penals (323 no en tenen i 53 no ho sabem). Sobre la tipologia dels delictes, un 49,38% ho seran contra les persones, un 32,64% contra la propietat, d'ordre públic i contra l'autoritat un 5,44%, i de la resta (amenaces, danys, joc prohibit i altres), el 12,54%.

¹⁵ Llibre de sentències 1884/73. Serà condemnat a 2 mesos i 1 dia d'arrest major.

¹⁶ Si la mort per imprudència és tràgica, més ho és encara quan la persona morta és un menor per accident. Una vídua amb set fills i resident a Caçanes serà absolta per la mort d'un nen (Llibre de sentències 1887/26). Un veí de Móra la Nova serà absolt per la mort d'una nena de dos anys (Llibre de sentències 1887/26).

¹⁷ Llibre de sentències 1884/63; de 1886/64 i 65.

¹⁸ Llibre de sentències 1888/9 i 34.

Tipologia dels delictes comesos a la Conca de Barberà (1883-1891)

Delictes	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	Total
Homicidi	2	3	2	1	5	5				24
Agressió	2	3	3	8	9	5	9	5	4	52
Arma de foc	4	7	6	4	2	6	3	2		39
Desacatament autoritat	1	2		1	2	4	1	2		13
Amenaces/injúries/coacció	1	1	2	3	3	1	5	5	1	23
Agressió sexual			1		1					3
Avortament					1					1
Furt	1	6	6	4	3	7	6	6	5	45
Robatori	2	4	2		4	3	1	3	2	22
Estafa		3	1	1	1	1	1	3		11
Danys		1			1			1		3
Delicte electoral										0
Jocs prohibits				1					2	3
Diversos	2		2	1	2		1			10

Font: Llibre de sentències (elaboració pròpia).

Distribució geogràfica dels delictes a la Conca de Barberà (1883-1892)

Lloc	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	Total
Barberà de la Conca			1			2	1	1			5
Blancafort					1	3	1		2		7
Conesa				1		1		2	2		6
L'Espluga de Francolí	2	6	5	5	6	4	4	4	3	2	41
Forès											
Llorac								1			1
Montblanc	10	7	5	6	4	8	8	7	11	5	71
Passanant-Belltrall			1					1			2
Les Piles		1									1
Pira											
Pantils											
Rocafort de Queralt											
Santa Coloma de Queralt			1				2		1	1	5
Sarral		2	1	1	2	2			2	1	11
Savallà del Comtat				1							1
Senan											
Solivella		1	1	2		3	2	2	2		13
Vallclara		1		2		2		1			6
Vallfogona de Riucorb											
Vilaverd		4		2				1		1	8
Vimbodí-Poblet		3	1	1	1	2	2	3	3		16

Font: Llibre de sentències (elaboració pròpia).

Recordem que el partit judicial de Montblanc de finals del segle XIX no coincideix amb la comarca actual de la de la Conca de Barberà, ni tan sols amb el mateix partit judicial.¹⁹ Així, Vilanova de Prades no serà població del partit judicial de Montblanc sinó del de Falset, mentre que les localitats de Prades, Mont-ral o Capafonts sí que ho seran. A més, no en totes les poblacions es produiran delictes susceptibles de ser jutjats a l'Audiència, tal com podem veure a la taula anterior.

Sobre els successos vegeu que tant el delicte comés a Llorac com el de Savallà del Comtat seran contra les persones, concretament, contra l'honor d'aquestes, ja que parlem d'injúries, mentre que el delicte comès al poble de les Piles serà amenaça.²⁰ En el cas de Llorac, la injúria vindrà donada per una qüestió de propietat de palla dipositada en una era entre Francesc Garriga i Castelló i Bonaventura Riera i Foix, i aquest últim serà acusat de ser un “ladrón de paja”;²¹ mentre que a Savallà del Comtat els acusats seran nou veïns del poble, els pagesos Josep Bofarull i Tusset (28 anys), Ramon Vila (29), Francesc Bergadà i Marimón (20), Domènec Bofarull i Querol (30), Ramon Vilà i Trilla (29), Pau Vilà i Queralt (22), Josep Aimeric i Fabregat (17), Josep (il·legible) Aimeric (30) i Pau Soler i Vilà (29).²²

Dels delictes comesos a Belltall, els dos produïts ho seran contra les persones: un homicidi i una amenaça. El primer, homicidi per trets d'arma de foc, es produirà la nit del 24 de juny de 1885 quan, per raó d'una discussió a la taverna coneguda per “La Marieta del Belltall” entre Pau Miró i Miró, Joan Miró i Roig i Antoni Amenós, els dos primes quatre hores més tard, faran sortir de casa seva l'Antoni llençant-li pedres a la porta i les finestres. Una vegada al carrer es barallà amb en Pau i sortirà de la casa el pare de l'Anton, Joan Miró i Llorac, que una vegada separats als contrincants, serà ferit de mort per un tret per l'esquena de Joan Miró.²³ Del segon delicte, el d'amenaça, cinc anys més tard, el 15 de maig de 1890, per qüestions de joc, en el cafè de Sebastià Corbella, Francesc Miró i Llobet, David Miró i Escrivà i Josep Gener i Tarragó, arribaran a les mans i, alertat de la baralla, el germà del David Miró, l'alcalde, manarà tancar el local; ordre que no caurà gens bé al Francesc, que no tindrà cap dubte d'anar a casa dels germans i d'amenaçar-los tant de paraula —si no obrien la porta els mataria— com de fets —mitjançant el canó de l'escopeta per l'espiera de la porta.²⁴

¹⁹ Actualment, les poblacions de la Conca de Barberà són incloses dins del partit judicial núm. 4 de la província de Tarragona amb seu a Valls.

²⁰ Llibre de sentències 1884/101. Llorenç Montagut Huguet amenaçarà el porter del jutjat municipal, el secretari i dos testimonis que en comissió han anat al seu domicili per fer efectiu el cobrament d'un deute. Serà condemnat a dos mesos i un dia d'arrest.

²¹ Llibre de sentències 1890/13.

²² Llibre de sentències 1886/45.

²³ Llibre de sentències 1885/103. Serà condemnat a cadena perpètua.

²⁴ Llibre de sentències 1890/81. Condemnat a 2 mesos i 1 dia d'arrest major i multa de 200 pessetes.

Dels successos ocorreguts a Barberà de la Conca, cinc en total, tres ho seran contra les persones i dos contra la propietat. El 13 de juliol de 1884, a Josep Amill i Pons, àlies *Hereu Bernat Jove*, veí de la localitat de 28 anys, de caràcter “díscolo y pendenciero” se li negarà l'accés a una societat de ball situada a la casa dita *de Margalef* per no fer efectiu el pagament de sis quarts de cèntim estipulats, cosa que provocarà que l'acusat amenaci el president de la societat, Josep Vendrell i Canaleta.²⁵ Dos anys més tard, en 1886, la casa del mestre hi seran els professors interins Teresina Planxadell i Miralles, vídua de 24 anys, i Joan Batista i Lleonart, de 22 anys i solter. En quedar-se embarassada ella, la junta local d'instrucció incoarà un expedient pel qual serà destituïda. El 17 d'octubre donarà a llum una nena que morirà al cap de poc temps; es trobarà el seu cadàver en estat de descomposició nou dies després envoltat en un pedaç de tela de cotó i cobert amb unes quantes petites pedres, sota l'arc de l'escola situat al pati de l'edifici. Mentre la fiscalia acusarà la mare d'asfixiar la criatura, la defensa aconseguirà l'absolució de l'acusada al·legant que la nena havia sofert un síncope.²⁶ Respecte als delictes contra la propietat, cal veure l'estafa de 1.430 pessetes que el 1890 va patir Ramon Amill i Roca en creure que Francesca Jiménez i Jiménez, venedora ambulante de roba d'ètnia gitana, tenia les suficients influències per aconseguir la llibertat del seu fill —“influències” que no lliuraran l'acusada d'una condemna de sis mesos i un dia de presó.²⁷ Per últim, el robatori de ceps de Joan Andreu valorats en 3 pessetes el 24 de desembre de 1889 pel qual fou condemnat el veí de Montblanc Roc Teixidor i Vilaró a un any i un dia de presó.²⁸ Sis mesos més tard, el 25 de juliol de 1890, per qüestions de deutes, en el cafè de Ramon Abellà, Ramon Cabestany Barbenys, àlies *Noy* agredirà amb un ganivet l'Antoni Sants i Calbet.²⁹

Un nombre igual de delictes, cinc, veurà comesos la vila de Santa Coloma de Queralt. Pere Esplugues, àlies *Torrat*, el desembre de 1888 robarà una quantitat de llenya propietat de Domènec Marimon, acció que li costà dos mesos i un dia d'arrest major. Aquesta mateixa condemna es fixarà per al veí de Mataró de 38 anys i viatjant, Ramon Tarrès i Sabarit, que, a dos quarts d'una del 12 de maig de 1887, serà enxampat dins de l'església amb una espelma i recorrent els altars; darrere d'un d'aquests altars es va amagar, i el botí es va trobar sota d'un banc. També per robatori, en concret d'una bossa amb 56 pessetes de plata, serà condemnat a pagar multa de 125 pessetes Marià Llopart.³⁰ Dels delictes contra les persones, el

²⁵ Llibre de sentències 1885/15.

²⁶ Llibre de sentències 1888/134.

²⁷ Llibre de sentències 1888/67.

²⁸ Llibre de sentències 1890/25. L'autor dels fets serà sorprès per l'agutzil del poble quan carregava el botí al ruc.

²⁹ Llibre de sentències 1890/93. Abans de l'agressió, l'acusat davant dels seus amics li dirà “escucha que quiero decirte cuatro palabras” i després se n'allunyarà.

³⁰ Llibre de sentències de 1889/43; 1891/82 i 1892/40.

10 de juny de 1885, al carrer de les Quarteres, Coloma Tomàs es veurà agredida per Maria Balcells i Soler, de 48 anys, fins que Josep Sagalès, veí de la població, les separa; són condemnades les dos a quatre mesos i un dia d'arrest major; és poc temps si ho comparem als dotze anys i una indemnització de dos mil pessetes amb què serà condemnat el tractant de mules de 50 anys i veí de Vilagrassa, Josep Escuder i Nolla, àlies *Tiñoso*, autor d'una punyalada a Miquel Pujol, àlies *Jijo*, el vespre del 10 de juliol de 1887 en el firal del poble després d'envoltar diverses persones a la víctima que en aquell moment es baralla amb Antoni Josep Escuder, àlies *Cuneta*.³¹ L'únic delictes per injúries de què tenim notícia succeirà el 14 de març a les dos del migdia quan en una baralla entre Anna Fabregat i Torres i Josep Cases i Domingo, juntament amb el seu fill, per la compra d'un conill feia un mes abans, el Josep titllarà de puta i lladra l'Anna, insult que no serà penat.³²

Dels fets ocorreguts als nuclis de Vallclara i de Conesa —iguals en el seu nombre, sis, i semblants en la seva tipologia—, en la primera localitat tots seran contra la persona, mentre que a Conesa d'aquestes característiques tan sols n'hi ha cinc. A Vallclara les agressions per arma de foc seran tres,³³ mentre que la quarta agressió serà mitjançant bastons i armes blanques, entre els llauradors Josep Cervelló i Baldric, Pere Inglès i Arbós i el seu germà Joan, tots sota els efectes de l'alcohol; com es pot llegir a l'acta del judici, els successos passaran “tras beber vino en varios establecimientos”, i els acusats seran condemnats a penes d'arrest major entre dos i tres mesos.³⁴ Aquesta mateixa condemna serà imposada al professor d'instrucció primària, Joan Baiges i Salvador, que, com secretari del jutjat de Vallclara, redactarà un escrit al president de l'Audiència Territorial de Barcelona amb conceptes ofensius contra el jutge municipal Sr. Alzamora, a qui es vol incapacitar per al seu exercici.³⁵ Els qui no tindran condemna seran els cinc germans Nadal i Gili que seran absolts de l'acusació d'amenaces, en aquest cas de mort, a Teresa Escolà i Bonet, vídua i promesa del pare dels acusats. Segons la querellant, el 27 d'agost de 1887, aquests entraren a casa seva i l'obligaren a tancar-se en la seva habitació, juntament amb el seu fill de quinze anys i la seva germana, i escoltà com l'amenaçaven. Però contradiccions posteriors i declaracions de testimonis faran fer aigües l'acusació.³⁶

Sobre allò ocorregut a Conesa, en concret sobre les agressions, tan sols una d'aquestes serà per arma blanca, la del 4 de maig de 1890 al carrer Major: entre

³¹ Llibre de sentències de 1885/73 i 1889/8.

³² Llibre de sentències 1889/102.

³³ El 30 de juliol de 1884, Pau Josa Anglès dispararà a Josep Rigual (Llibre de sentències 1884/107); Juan Anglès Arbós, àlies *Penes*, provocarà als presents del cafè propietat de Carme Estrader el 17 de juliol de 1886 (Llibre de sentències 1886/105) i Josep Josa Amorós, àlies *Andruet*, dispararà a Josep Batista Anglès al carrer Major el 14 de maig a dos quarts de deu de la nit.

³⁴ Llibre de sentències 1888/40.

³⁵ Llibre de sentències 1886/6.

³⁶ Llibre de sentències 1888/21. L'edat dels germans està entre els 17 anys d'Isidre fins als 31 de l'Antoni, passant pels 19 de Joan, els 26 de Josep i els 28 de Ramon.

un grup de joves hi havia Josep Ferrer i Martí, pagès de 25 anys, i s'hi apropià Josep Nuet i Gener, també com l'acusat pagès de 25 anys, que bufetejarà l'Anton Gassó el qual, acovardit, marxarà i es barallarà per això el Josep.³⁷ Els altres dos seran comesos amb arma de foc. El primer el 28 de març de 1886 entre les vuit i les nou del vespre al carrer Major, on, Josep Almenara i Perelló serà agredit per Francesc Corbella i Albert amb un ganivet i respondrà amb un tret el Josep, per la qual cosa no serà condemnat, ja que el jurat entén que és en defensa pròpia;³⁸ mentre que el 25 de desembre de 1890, Ramon Nuet i Gener, àlies *Mosso*, de 16 anys, jugant a bitlles dispararà un tret sobre Pere Pijoan i Franquesa, àlies *Tàbo*, tret que li costarà l'arrest major durant cinc mesos i cinc dies;³⁹ un Ramon Nuet que set mesos abans havia robat una gallina, onze pollets, un sac amb blat i ordi, un cabàs i un ganivet, tot propietat d'Antònia Franquesa, mare de l'agredit i per la qual cosa va ser condemnat al pagament d'una multa de 125 pessetes i a una indemnització de 6,90 pessetes.⁴⁰ Per injúries serà condemnat el prevere de 49 anys Joan Ferran Nogués, per imputar davant de diversos testimonis a Marià Soler i Tallada l'assassinat de Maria Clarassó Roset, muller de Joan Panadès; mentre que a raó del cobrament de contribucions, diversos veïns injuriaran l'alcalde de la localitat el 20 de juliol de 1890 cagant-se en ell i tractant tots els de l'Ajuntament de lladres. El recaptador Joan Sabater i el secretari, Leonardo del Río, davant de les informacions que un grup de veïns volien promoure un altercat, demanaran auxili a l'alcalde i es presentaran en el seu lloc el primer tinent d'alcalde, Ramon Nuet i Ermengol amb el caporal del sometent i uns quants homes armats que els faran marxar. Els acusats són Francesc Corbella i Domènec, Josep Almenara i Moncusí, Joan Almenara i Torrelles i Sebastià Segarra i Martí.⁴¹

Del poble de Blancafort cal esmentar que serà l'escenari de cinc delictes contra les persones, del quals dos tindran un final tràgic. Un d'aquests serà Josep Ferrer i Segura, que morirà el 19 de desembre de 1887 a mans de Josep Elies i Salardú, després que la víctima acusés el seu botxí de trampós; mentre que Vicenç Martí Foix morirà el 22 de abril de 1888 a mans de Francesc Balsells i Moix, àlies *Arangadeta*, cosí germà ressentit per raons d'herència. Els dos assassins seran condemnats a presó, el primer a 3 anys i el segon a 15 anys i tots dos amb la mateixa obligació d'indemnització: 1.500 pessetes.⁴² També per ressentiment serà agredit Josep Cantó per Josep Anglès i Miró i Joan Briansó i Civit, el 8 d'octubre de 1886 en recriminar-los que no passessin amb el seu carro per un camí de la seva propietat, ja que abans li havien tirat per terra diverses portadores de vi.⁴³ Sembla que

³⁷ Llibre de sentències 1890/72. La baralla li costarà dos mesos i un dia d'arrest major i la indemnització de 50 pessetes.

³⁸ Llibre de sentències 1886/69.

³⁹ Llibre de sentències 1891/30.

⁴⁰ Llibre de sentències 1891/9.

⁴¹ Llibre de sentències de 1888/123 i 1890/99.

⁴² Llibre de sentències 1888/44 i 102.

⁴³ Llibre de sentències 1887/25.

també hi ha ressentiment entre Josep Ibarra i el seu cunyat Josep Miret i Balcells quan, el 4 de març de 1888, els dos es creuaran i, al mateix temps que Josep Miret increpa el seu cunyat dient-li que “había de sacarle las tripas”, el ferirà, per la qual cosa serà condemnat a una multa de 125 pessetes i una indemnització de 25 pessetes. També seran 125 pessetes el que haurà de pagar Miquel Solà Llurba per agredir amb una arma blanca l'Antoni Barril.⁴⁴ Dels dos delictes contra la propietat, cal saber-ne que en un l'acusat, Joan Rossell i Miró, serà absolt per falta de proves a l'hora d'acusar-lo del robatori de 70 duros el 30 de desembre, tot aprofitant que la dona de Miquel Oliveres, Maria Ninot, havia sortit de casa per un espai de temps de quinze minuts per anar a la font a buscar aigua. Una manca de proves que no podrà salvar els germans Pere i Jaume Capdevila i Batet del robatori d'escorça de pi d'un bosc propietat de Joan Money, ja que seran sorpresos pel coarrendatari del bosc, Isidre Elias, a més de saber que altres vegades havien venut l'escorça robada a Anacleto Sanahuja.⁴⁵

Vuit delictes es cometran a Vilaverd. Dos contra les persones, un amb resultat de mort després d'una baralla entre Emili Bover i Pinyol i Josep Pàmies i Cartanyà, en què el primer és un llaurador de 16 anys que serà condemnat a sis anys i un dia de presó i al pagament d'una indemnització de 1.500 pessetes; i dos també per una baralla, de lesions a Josep Inglés i Folch per part de Pere Muster i Gil, si bé en la baralla també hi participarà Josep Roig. L'acusat serà condemnat a cinc mesos i un dia d'arrest major.⁴⁶ Per altra banda, els delictes contra la propietat comportaran el robatori de diners per part de Francesc Vila i Miret, àlies *de Ca Tarriga*, comerciant ambulant de 21 anys; d'un mul propietat de Marc Pàmies per part dels forners de 24 i 20 anys i veïns de Montblanc Josep Compte i Soler i Josep Ortega i Domènec; d'una manta i un tapaboques a mans de Joan Torroja i Cartanyà, àlies *Sequet*, la nit del 18 de febrer de 1890, i de noranta-sis panotxes de blat de moro valorades en una pesseta a mans de Juan Cartanyà i Òdena el 25 d'octubre de 1891 de la finca d'Antoni Galofré.⁴⁷ A Vilaverd es produirà el primer delicte de joc prohibit dels tres que es donaran al territori. Els fets es donaran l'11 de novembre de 1885 a les onze de la nit quan l'alcalde, el tinent d'alcalde, el sergent de la Guàrdia Civil i un altre membre d'aquest cos, en el cafè regentat per Pere Alsina i Cartanyà, escoltaran un soroll procedent del pis superior, concretament d'una sala que resultarà ser una sala de joc situada al costat mateix de la sala de ball, tal i com es descriu a l'acta del judici: “[...] por una de las que se presentaba en el salón destinada a café el que se comunicaba con la pieza donde se

⁴⁴ Llibre de sentències de 1888/72 i 1891/73.

⁴⁵ Llibre de sentències de 1889/33.

⁴⁶ Llibre de sentències de 1884/22 i 1886/33. Per danys produïts pel tret d'arma de foc serà jutjat Josep Moncosí Poblet, àlies *Carnicer*, que el 19 d'octubre de 1883 a la partida de Pla d'en Viver se li dispararà la pistola i causarà ferida a Jaume Lletja (Llibre de sentències 1884/29).

⁴⁷ Llibre de sentències de 1884/85 i 91; 1890/58 i 1892/33.

jugaba al billar y la segunda daba acceso por medio de una escalera a la destinada para bailes, la pieza destinada a juego de billar tenía una puerta de comunicación con cuatro peldaños y sobre éstas a la izquierda doce escaleras que conducían a una habitación algo abovedada frente a la sala de baile conteniendo un retrete para el servicio de la sala de baile y contigua a esta otra habitación sin puerta de unos cuatro metros de latitud y la misma longitud.” En total seran vint-i-dos els inculpats, dels quals cap serà condemnat.⁴⁸

Sarral veurà cometre onze delictes, cinc dels quals contra les persones —un d'homicidi.⁴⁹ La primera agressió es donarà l'any 1887 i tindrà una gran similitud a la de Blancafort, ja que la causa de l'agressió serà el fet de passar per un camí dins d'una finca particular, en aquest cas, per la de Josep Pasqual i Cendra, àlies *Ble*, que no veurà amb bons ulls que hi transiti un carruatge propietat de Josep Tarragó i Bonet, propietari de la finca adjacent a la seva, i que és conduït pel seu fill Josep Tarragó i Teixidor. L'acusat proposarà que passi pel camí públic, tot i que aquest, en les paraules de Josep Tarragó, no està en condicions, fins al punt que aquest “era impracticable”. Quan tornarà al cap de poc a passar amb el carruatge pel camí d'abans, es tornarà a repetir l'escena, si bé aquesta vegada amb agressions mútues —cop de pal, mossegada en un dit i tret de pistola.⁵⁰ També per tret de pistola serà jutjat Martí Valls i Guiu, àlies *Chato*, que el 20 de juny de 1886, després de barallar-se amb Esteve Ferrer, àlies *Mátalo*, per si el patró d'aquest últim és un pillastre, i Antoni Panadès i Casamitjana, àlies *Casamitjana*, per disparar sobre Ferran Panadès i Cots en una finca situada a tres quarts d'hora del poble el 16 d'agost de 1890. Un any més tard, la matinada del 8 de desembre, l'agredit serà Magí Torres a mans de Jaume Vendrell.⁵¹ Però no tot els trets seran voluntaris. A Francesc Pijoan i Ametlla se li dispararà la pistola tornant de la fira de Valls, el 25 de maig de 1885, i ferirà en la cama el seu company Jeroni Torné.⁵² Dels robatoris, cal saber-ne que l'octubre de 1883 la mestressa de la taverna del carrer Major, Victòria Mateu, frustrarà les intencions d'Eleuteri Pérez i Monte, veí del Toro (Castelló), quan aquest posarà la mà dins del calaix dels diners; el 1887, Josep Teixidor Artigues robarà quatre arnes i Teresa Ponts, àlies *Cèlia*, setze quilos de carbó mineral valorat en setanta cinc cèntims de l'empresa Agustí Fontanals i

⁴⁸ Llibre de sentències 1886/95. Els acusats són Pere Alsina Cartanyà (25 anys), Antoni Panadès Oller, Ramon Catanyà Laré (30), Jaume Cartanyà Oller (18), Joan Escoter Corts (23), Ramon Òdena Folc (33), Josep Vallès Cavaller (19), Francesc Vallbona Soler (18), Antoni Miró Isern (36), Josep Estoté Pàmies (24), Serafí Figueres Ferrer (26), Andrés Roig Torres (23), Josep Siurana Mallafré (45), Antoni Martorell Gabarró (51), Nicolau Figueres Colomines (61), Antoni Pàmies Martí (26), Josep Saperes Escarrer (32), Pau Roig Llorc (40), Josep Cartanyà Català (80), Pau Grau Miquel (28), Víctor Camell Bosc (39) i Pere López Pascual (50).

⁴⁹ Llibre de sentències 1887/95. Joan Llorac serà absolt.

⁵⁰ Llibre de sentències 1886/26.

⁵¹ Llibre de sentències de 1887/8; 1891/24 i 1892/2.

⁵² Llibre de sentències 1885/78.

⁵³ Llibre de sentències de 1884/16; 1888/117 i 1891/38.

Companyia.⁵³ Per últim, diversos deutors d'impostos municipals, entre els quals, els regidors Manuel Martí i Ferrer, Josep Mateu i Miró, Ramon Poblet i Bonet i Josep Palau i Bertran, seran acusats de desacatament vers l'acord de l'Ajuntament del repartiment dels consums entre els veïns i per la constitució d'una comissió executiva local per anar-hi en contra, tot al·legant que l'Ajuntament havia estat declarat nul per la Comissió Provincial per la forma il·legal del procediment, així com il·legal el nomenament de l'alcalde Antoni Ferrer i Rabassa.⁵⁴

En referència als successos ocorreguts a Solivella, el 10 de juliol de 1890 els germans Joan i Baldomer Masalies i Espanyol, davant de l'actitud agressiva d'un oncle, germà de la seva mare i enemistat amb la família, Antoni Espanyol i Bosc, es veuran obligats a defensar-se quan caminaven per un camí que creuava la seva finca. Per altra banda, la nit del 27 de desembre del mateix any, en sortir d'un ball, l'acusat Emili Climent i Carbonell, àlies *Hijo del Apotecari*, dispararà sobre Josep Costa, amb qui té qüestions per motius laborals, els dos són barbers i l'espurna és una disputa amb la dona de l'Emili la mateixa nit dels fets.⁵⁵ Sobre els acusats per robatori, cal veure que l'octubre de 1884 seran jutjats Josep Òdena, veí de Barcelona, i Joan Lluc i Tomàs, veí de Sants, pel robatori en la matinada del 31 de desembre de 1882 de diners als carreters Marià Bosch, àlies *Serrano*, Sebastià Jaura, Josep Llorc, Antoni Petit, Pere Blanc i Jaume Móra quan aquests circulen per la carretera de Montblanc.⁵⁶ També seran diners, exactament 215 pessetes, el que es quedaran Cristòfor Miró i Cartanyà i Marcel·lí Vila i Bernat, els dos veïns de Mont-ral al domicili d'Anaclel Sanahuja i Soler després de menjar pa i raïm i pujar al primer pis una vegada permès "con repugnancia" per la seva dona Raimunda Soler. Seran condemnats a cinc i sis mesos d'arrest major, condemnes menors que les imposades en el cas anterior d'ingrés en presó per període de nou i deu anys.⁵⁷ De la resta dels delictes cal saber-ne que dos seran estafes, una realitzada per Pere Iglésies i Sanahuja, que barrejarà amb aigua el vi venut a Josep Tous i Ballart —havent de donar 7,5 graus, en donarà 4. La segona estafa és la realitzada per Ramon Torres i Salat com a guàrdia particular d'una societat de propietaris, que serà jutjat per demanar una pesseta al pastor Francesc Planes per vigilar que el seu ramat de tres-cents caps d'ovelles no causin danys en les finques, si bé serà absolt per considerar el tribunal que el pagament d'aquesta pesseta va ser voluntari per part del pastor.⁵⁸ Com a desacatament a l'autoritat cal veure que el 18 de gener de 1888, Teresa Llauradó i Castro, àlies *Alot*, insultarà i agredirà el guàrdia municipal després de separar-la d'una baralla amb Joan Domènec i Ramon en el

⁵⁴ Llibre de sentències 1888/60.

⁵⁵ Llibre de sentències de 1890/97 i 1891/42.

⁵⁶ Llibre de sentències 1884/88.

⁵⁷ Llibre de sentències 1889/38.

⁵⁸ Llibre de sentències de 1885/7 i 1886/28. Un Ramon Torres que també serà inculpat per desacatament a l'autoritat un anys abans per no voler tornar el títol de guarda rural donat per un grup de terratinents presidits per Antoni Montseny i Muntanyola (1886/73).

Portal del Roig; mentre que Francesc Cardona i Espanyol no farà cas de l'ordre donada per un regidor i l'alcalde que deixés de tocar música a la plaça Major el 16 d'agost de 1888 perquè no tenia permís per a aquesta activitat.⁵⁹ Però curiós serà el judici per avortament contra Francesca Palau i Muntanyola, àlies *La Seca*. I és que se l'acusarà de provocar l'avortament a Raimunda Sans i Gisbert, embarassada de tres mesos, quan el 26 de juliol de 1887, quan es trobava aquesta asseguda al portal de casa seva, rebrà dos bufetades per part de l'acusada i avortarà el 3 d'agost —avortament que segons el fiscal serà produït per la impressió moral. L'acusació no aconseguirà que el tribunal condemni l'acusada.⁶⁰

De Vimbodí —la tercera localitat per nombre de delictes comesos—, cal saber-ne que de tots els delictes per agressió n'hi ha dos que són per arma de foc. Els acusats seran Jacint Sabastià i Escual, àlies *Tortosí*, acusat de fer-ho sobre Joan Amigó i Oliver, des d'una finestra de l'hostal de La Luna; i Josep Fort i Gili, àlies *Hereu Roset*, per causar la mort de Bonaventura Grinyó, amb qui tenia qüestions i litigis referents a l'herència del seu pare Baltasar Fort.⁶¹ La resta d'agressions, totes per arma blanca, tindran com a causa en el cas de l'agressió d'Antoni Albes i Queixal a les mans de Joan Escoter i Pàmies, àlies *Flancho*, l'incompliment de contracte —el deute equival a una pesseta—; mentre que per una qüestió de joc entre Isidre Vilars i Guasc, de 7 anys, i Miquel Mestre i Magraner, de 4 anys, la mare del segon, Dolors Magraner i Marsal, propinarà al primer dos bufetades i una ferida al cap amb una esporgadora. Quant a l'agressió que Joan Antoni Barberà realitzarà sobre el seu cunyat Josep Mestres i Franquet, cal dir que serà per les relacions il·lícites que el segon té amb la dona de l'agressor, si bé aquests estan separats.⁶² Pel que fa a robatoris, hi ha el cas d'una escopeta i dues bosses de municions d'una casa deshabitada propietat de Joan Vandellós i Güell a mans del jove de 17 anys Joan Vallverdú i Òdena, àlies *Collares*, l'estiu de 1884; un any després, el 2 de febrer, el robatori de diners d'una masia de Poblet en la qual resideix la família del masover Francesc Fonoll i Amadeu, però per la qual cosa fou acusat i condemnat Francesc Gili i Pàmies; el robatori de tres lliures de xocolata valorades en una pesseta cadascuna de la confiteria de Josep Miquel Vidal per part de Josep Saumell i Torrell, àlies *Xato*, i d'Agustí Bulló i Rius, el 8 de setembre de 1888, robatori en què utilitzarà per foradar la reixa de la finestra una palanca robada al serraller Lluçia Barqueres; el robatori de 15 pessetes de la carnisseria regentada per Melcior Inglès i Dolcet, pel qual fou acusat Agustí (Bulló) i Ros la nit del 9 de novembre de 1889; i per acabar, el robatori de llenya del bosc de Poblet, d'un lloc denominat Racó Bou, l'autor del qual fou Josep Maria Anton, també conegut per

⁵⁹ Llibre de sentències 1888/103 i 1889/10. Teresa Llaurodo serà condemnada a 6 anys, 4 mesos i 8 dies de presó i el pagament d'una multa de 150 pessetes.

⁶⁰ Llibre de sentències 1888/9.

⁶¹ Llibre de sentències 1885/38 i 1889/15.

⁶² Llibre de sentències 1890/57; 1891/76 i 1887/80.

Josep Maria Ventura i Vallverdú, àlies *Bordet de la Baridana*, que serà denunciat per Salvador Cardona i Domènec.⁶³ Dels altres delictes comesos a Vimbodí, val la pena esmentar-ne un de danys, amenaces i estafa. El 23 de novembre de 1883, a les cinc de la matinada, Joan Garcia, cap d'explotació de la línia de ferrocarril Lleida-Reus-Tarragona, disposarà la formació i sortida d'un tren extraordinari des de Vimbodí fins a la Riba, per la qual cosa es va emetre un telegrama al cap d'estació de Vimbodí, Pere Aixalà i Senen, tren que atropellarà un carruatge conduït per Josep Estavella en el pas a nivell del quilòmetre 44, causarà la mort d'una cavalleria i destrossarà el carruatge —la valoració dels danys s'estimà en 416,50 pessetes.⁶⁴ Per amenaces serà condemnat a quatre mesos i un dia d'arrest major i multa de 125 pessetes, Antoni Albes i Queixal, àlies *Fonoll*, que amb trenta-vuit anys es presentarà un 20 de febrer de 1888 a casa del seu pare, Manel Albes i Nadal, amb el qual té pendents comptes per qüestió de propietats, i amenaçarà la seva madrastra, Maria Palau, amb un ganivet i una pistola davant del seu pare, que s'interposarà entre la dona i el fill.⁶⁵ Dos anys més tard, el 10 de novembre, Ramon Margaret i Gavarró, àlies *Ribera*, estafarà a l'Antoni Rebull i Sarret 216 pessetes per dotze càrregues de vi, tot fent creure que disposava de l'autorització per cobrar-les.⁶⁶

Dels delictes comesos a l'Espluga de Francolí i Montblanc, cal comentar que aquests representen més de la meitat del total; concretament, el 57,7%. Uns delictes que seguiran la tendència general, és a dir, la majoria contra les persones i contra la propietat —aquests darrers en més nombre que en les altres localitats. A causa del seu elevat nombre, 71 a la capital del partit i 41 a l'Espluga, analitzarem els més representatius d'ambdues viles.

Començant pels delictes contra les persones, en especial seran els d'agresions diverses les causes principals. Per exemple, el consum d'alcohol. Borratxo estarà l'espluguí Jacint Martí i Bonet, el 25 de juliol de 1884, quan s'acostarà a la parada que Maria Tarès té a la font del poble destinada a la venda de refrescos i li demanarà un quart d'anís amb el qual es rentarà les mans, fet que provoca el normal empipament de la venedora i la posterior baralla amb Francesc Samuell, que surt en defensa de la dona en veure que en Jacint treu una pistola de la faixa.⁶⁷ Per ressentiment, Joan Fabregat i Anguera, a un quart de vuit de la tarda del 3 de gener, agredirà a la plaça de la Unió Rosa Llanes, llevadora amb títol que exercia des de feia anys la professió; cosa que també realitzava Rosa Anguera, si bé aquesta no disposava de cap titulació, per la qual cosa les dues es veuran en més d'una ocasió en judicis per faltes —acusada aquesta per Llaneres.⁶⁸ Els deutes són els que van

⁶³ Llibre de sentències de 1884/114; 1885/38; 1889/5 i 1890/5 i 36.

⁶⁴ Llibre de sentències 1884/75. Absolució.

⁶⁵ Llibre de sentències 1888/79.

⁶⁶ Llibre de sentències 1891/14.

⁶⁷ Llibre de sentències 1884/103. Condemnat a 6 mesos i 1 dia de presó i a multa de 150 pessetes.

⁶⁸ Llibre de sentències 1886/44. 3 mesos d'arrest major i multa de 50 pessetes.

motivar l'agressió entre Ramon Carbonell i Anguera, àlies *Gravat*, i Josep Vidal Torrell, àlies *Estudiant*, ambdós habitants de l'Espluga. I és que el primer, Josep Vidal, deu 50 pessetes de la compra d'un ruc venut per 160 pessetes. El nerviosisme arribarà al límit entre el venedor i el comprador i les respectives esposes el 23 de juny de 1889 a les nou de la nit, quan, estant el matrimoni Vidal en el llinar de la porta d'entrada del seu habitatge, se'ls acostarà Ramon Carbonell i s'iniciarà una discussió a la qual s'afegirà la dona del Ramon, que en viure a prop escoltarà els crits. Entre insults, Vidal empenyerà Francesca, alhora que Carbonell traurà un ganivet. Davant d'això Vidal anirà a buscar una escopeta, mentre la Francesca li llençarà pedres. En el forcejament es dispararà l'escopeta.⁶⁹ Altres vegades l'agressió tindrà aspectes de fatxenderia, com la del major de Pere Rosselló, àlies *Pollino*, que presentant-se juntament amb el seu germà Francesc en una finca situada en la partida de Tusi a Montblanc, propietat de Pau Cabeça i Saumell, per segona vegada a la recerca de llenya, el 4 de febrer de 1883 —la primera són obligats a marxar pel propietari i dos jornalers—, dispararà sobre Salvador Cabeça Folc a la vegada que reclamava que li ensenyés els papers de la propietat. Fatxenderia que li costarà un anys, vuit mesos i vint i un dia de presó.⁷⁰ També les qüestions amoroses conduiran a la violència. Aquest serà el cas del “pendenciero y rencoroso” Joan Llorc Vallver, dependent de comerç de 21 anys i veí de Montblanc, que arran de pretendre la mateixa noia que Josep Gaia i Tous, àlies *Pou*, i de ser bufetejat per aquest en un ball, el 25 d'agost de 1883, al portal de Sant Francesc dispararà contra aquest.⁷¹ Un cas similar tindrà lloc un any més tard. Josep Foguet i Garriga, àlies *Ramon Coix*, de 22 anys, veient com Miquel Riba, àlies *Santana*, era el preferit de Maria Torres, serventa d'un veí de la localitat, el 29 de març de 1884, després de veure com la pretesa no volia tenir conversa amb ell, colpejà el Miquel en veure que aquest era atès per la Maria.⁷² Finalment, el fet de publicitar una possible estafa farà que Josep Miró i Sants, àlies *Bernadet*, vigilant de consums, el 24 d'octubre, després d'assabentar-se que Valerià Pàmies havia manifestat públicament que la mare de l'acusat havia venut la carn de dos porcs al botiguer nou del carrer Major i tot afegint falsament que entre el botiguer i l'acusat havien defraudat en el pes la seva mare en dues carnisseries, va fer que el busqués i quan el trobà al cafè del Centre Republicà després de veure con s'afirmava en les seves paraules el Valerià li disparés un tret.⁷³

De les agressions amb defunció, entre les dues localitats n'hi haurà vuit, quatre en cada vila. A l'Espluga de Francolí el primer cas serà el 24 de setembre de

⁶⁹ Llibre de sentències 1890/1.

⁷⁰ Llibre de sentències 1884/50. Per raons relacionades amb la propietat de la terra, el pastor Josep Llorc Puig, àlies *Vivero*, agredirà el fill menor de Pau Abelló Rosselló un 27 de juny de 1888, set dies després de pagar 20 pessetes pels danys causats pel seu ramat en terres de Pau Abelló. El nen agredit, Macià Abelló, tan sols té 11 anys (Llibre de sentències 1888/126).

⁷¹ Llibre de sentències 1883/69.

⁷² Llibre de sentències 1884/57.

⁷³ Llibre de sentències 1889/58.

1882, en què els responsables de la mort de Bonaventura Borges i Marqués seran Ramon Inglès Marqués, àlies *Chavet*, de 56 anys, i el seu fill Marià Inglès Torrents, àlies *Pelat*, de 27 anys, arran de la propietat d'una casa situada en el carrer de Bellavista.⁷⁴ El segon succeirà el 15 d'agost de 1886 en la plaça de la Unió on Francesc Jiménez i Hernández, àlies *Barrufet*, i Pau Casanoves, àlies *Pau Pipat*, sota els efectes de la beguda s'enfrontaren mútuament, primer amb pedres i després amb navalles, i morí a causa de les ferides el segon.⁷⁵ Un any més tard, l'11 de gener de 1887, els pagesos Joan Vidal i Palés (18 anys), Joan Casanoves, àlies *Cabreret* (21), Joan Vidal i Albareda, àlies *Bernardo* (22), Salvador Òdena i Trullols, àlies *Barrequet* (23) i Joan Llaurador Ferran (22), armats tots ells —una espasa, un ganivet, una escopeta, una carrabina i una pistola respectivament— sortiran del cafè d'en Vidal cap al cafè de Porrera amb el motiu de sorprendre una partida de joc. Entrant per la porta de darrere i sense intervenir paraula, s'iniciarà un tiroteig en el qual morirà Josep Serra.⁷⁶ L'últim assassinat ocorregut a l'Espuga es documenta el 2 d'octubre. Entre les sis i les set de la tarda, diversos nens juguen a la placeta que formen les cases de Ramon Sants i Debat i Miquel Civit i Bonet, ambdues al carrer Major. Allà, un dels nens, Miquel Civit Pàmies, de 4 anys d'edat, pujarà a casa seva, i des d'una finestra de la cuina llençarà aigua al carrer, amb la qual cosa mullarà segurament Ramon Sants i Guasc, àlies *Garrot*, que pujarà a la cuina i amb una peça punxant ferirà el menor i sortirà per la porta que dona al carrer dels Ametllers. El nen, per les ferides, morirà vint-i-dos dies després. Aquesta agressió serà penada amb 18 anys de presó.⁷⁷ Dels homicidis ocorreguts a Montblanc, tan sols un succeirà en el nucli urbà, els altres tres, a fora. Així, el 3 de setembre de 1886, a les onze del matí, en retirar-se de la seva finca en la partida d'Horta, Antoni Roig i Corts dalt d'una mula, en direcció a casa seva de Vallclara, quan passarà prop de l'hort en el qual treballava Joan Calder i Poblet —aquest ja havia amenaçat l'Antoni—, el cridarà dient-li que és un “lladrepuñetero” tenint per resposta de l'ofès que “el lladre seria ell” i sense més, en Joan traurà un pistola i dispararà sobre l'Antoni.⁷⁸ També serà en una finca i amb arma de foc que, el 24 d'agost de 1886, morirà d'un tret a la cara Josep Ferran i Estraqués davant dels seus fills Josep i Magí Estraqués Marimon, a mans de Josep Domingo i Inglès, àlies *el de la Caseta*, que havia anat amb els seus fills Josep, Isidre, Antoni i Joan

⁷⁴ Llibre de sentències 1883/10. Condemnats a 20 i 15 anys de presó i al pagament cadascú de 500 pessetes d'indemnització.

⁷⁵ Llibre de sentències 1887/1. L'acusat serà novament sentenciat per fals testimoni el 1887 (sentència 1887/59).

⁷⁶ Llibre de sentències 1887/89. A Joan Llauradó serà condemnat a 14 anys de presó, a la resta a 8 anys.

⁷⁷ Llibre de sentències 1889/40.

⁷⁸ Llibre de sentències 1886/102.

⁷⁹ Llibre de sentències 1887/5. 15 anys de presó per Josep Ferran Estraqués, alhora que als seus fills 8 mesos i 1 dia de presó. A Joan se li condemnarà a 2 anys, 4 mesos i 1 dia de presó. La indemnització serà solidària de 2.000 pessetes.

Domingo Rossell.⁷⁹ També en una finca trobaran mort a Joan Benet i Aluja, que abans havia anat amb Joan Caselles i Juncosa, àlies *Lavabotas*, a menjar cireres a la finca en qüestió i serà absolt.⁸⁰ Amb tot, no totes les agressions finalitzaran amb mort de la víctima ni tota ferida serà per agressió. Josep Cavaller i Rosselló, àlies *Rojalons*, serà condemnat a un mes i un dia d'arrest major i al pagament d'una indemnització de 58 pessetes per l'atropellament de Teresa Ferrer i Ibarra, de 72 anys, en l'arc del Portalet de Montblanc.⁸¹

De delictes contra la propietat a l'Espluga de Francolí en sabem de set: d'una caixa de quincalla, de vint peces de plata, de nous, de fem, de deu arroves de farina i dues gallines. Dels robatoris comesos a Montblanc, un total de 23, en veiem de pipes de vi, peces de vestir com camises, enagües i mocadors, sabó, un rellotge, portes de fusta, un gos, peces de tela, tisoires de podar, tenalles, barrines i un filaberquí, xarxes per a recollir olives, patates, tres pans i una lliura de figues, fesols, estenalles, una flassada, llenya, tapaboques, cinc parells d'espardenyes, codonys i fins una rosca amb la seva corresponent rosca.⁸² De tots aquests el més sofisticat serà el portat a terme pels germans Josep i Salvador Vallverdú i Casanovas, que, a dos quarts de set de la tarda de l'1 d'octubre de 1882 es presentaran al cafè d'Isidre Gassol en el moment que Ramon Abelló i Miquel Vendrell estan comptant els diners d'una partida; a l'advertiment que "el que toque el dinero es muerto" es quedaran amb un total de 24 pessetes.⁸³ Per últim, tenim la violació de domicili que es produirà el 26 d'abril de 1889 a l'Espluga. A dos quarts de deu de la nit, Josep Vidal i Comte, solter de 21 anys i veí de la població, aprofitant que el marit de Maria Roig, Pere Martí, es troba al cafè, agafarà la clau del domicili, que es troba a la gatera de la porta per entrar i es trobarà amb la dona que sentint soroll s'havia aixecat del llit. Després de justificar la seva presència dient que hi era per parlar de negocis amb el seu marit, li insinuarà el desig de mantenir relacions íntimes amb ella i, immediatament, marxarà de la casa sense dir res.⁸⁴

En referència als delictes d'amenaques i injúries, en tots els casos, llevat d'un, la dona tindrà un fort protagonisme, tant de manera activa com passiva. Aquest serà el cas de les germanes de l'Espluga Raimunda i Antònia Miquel i Franqués, que el mateix dia es querellaran arran dels fets passats el 14 de març sobre les dues del migdia en el carrer de Sant Antoni quan ambdues s'injuriaran mútuament cridant la Raimunda a la seva germana "lladrona d'ous" alhora que l'Antònia no es quedarà curta i l'acusarà de ser també una lladre de 25 lliures. A les dos germanes se les condemnarà a desterrament durant 6 mesos i 1 dia a 25 quilòmetres de la

⁸⁰ Llibre de sentències 1887/99.

⁸¹ Llibre de sentències 1888/20.

⁸² Llibre de sentències de 1883/39; 1884/34; 1885/66, 81 i 93; 1886/1, 4 i 101; 1888/70; 1889/86 i 88; 1890/25, 48 i 55; 1891/5, 13, 52, 77, 81 i 86 i 1892/11 i 30.

⁸³ Llibre de sentències 1883/25. Tres anys, vuit mesos i un dia de presó per Josep Vallverdú.

⁸⁴ Llibre de sentències 1890/60.

vila i al pagament d'una multa de 125 pessetes.⁸⁵ També serà una dona, Maria Vidal i Guasc, la injuriada per Joan Llord i Bomau, àlies *Bacho*, i Francesc Sabater i Torruella, àlies *Manzana*, per cridar-li entre altres coses, puta, després d'iniciar-se una baralla a causa del trencament d'una guitarra l'11 de maig de 1883.⁸⁶ De la mateixa manera, una dona serà acusada en aquest cas de desacatament en un judici celebrat el 3 d'agost de 1887, i és que en un judici per faltes promogut per Rosa Llorens i Mir contra Maria Anna Pàmies i Vallverdú, durant la declaració del testimoni Josep Franquet, Maria serà cridada a l'ordre on la seva negativa farà que el jutge li ordenés que es retirés de la sala quedant en els graons de la porta de la sala. Però en tornar a interrompre el testimoniatge dient que el que deia no era veritat, el jutge ordenarà la seva sortida de la sala, cosa que va fer per força, ja que el secretari i el mateix jutge es veuran obligats a fer-lo mentre l'acusada tractava de mentider el secretari.⁸⁷ En canvi, no tindran càstig les acusacions que el batlle espluguï “era un ladrón y tan ladrón como el que lo abonaba” fetes per Maria Casanoves i Roig en el marc d'una discussió amb Teresa Inglès al carrer del Calvari.⁸⁸

I per últim, val la pena esmentar tres delictes sexuals comesos a la capital, Montblanc. El primer comès el 8 d'agost de 1885 per Salvador Queralt i Vinyes, veí de 14 anys que aprofitant que els pares de la nena Rosa Ribes i Martorell l'han deixat a casa del seu veí Bonaventura Pedrol, per anar aquests a vendre roba a Valls, la conduí a casa seva amb l'engany que li donaria pa i la violà, tot lligant-li les mans i tapant-li la boca. Per això serà condemnat a 3 anys de presó i al pagament de 515 pessetes en concepte d'indemnització.⁸⁹ El segon abús sexual serà comès el 3 de setembre de 1887 pel també montblanquí Josep Alsina i Canela, de 25 anys, àlies *Sucrero*, de la nena de 7 anys i mig, Maria Serra i Pàmies, per la qual cosa fou condemnat a pena de 3 anys, 6 mesos i 21 dies de presó.⁹⁰ El tercer i darrer fou comès per Macià Roig i Salvador, àlies *Esparteret*, que violà Carme Ferriol de 16 anys el 18 de març de 1888. La condemna: 3 anys, 4 mesos i 8 dies de presó, amb una multa de 125 pessetes.⁹¹

La violència que hem documentat correspon a una societat imminentment rural, habituada a portar a sobre armes de fulla o de foc, i és comesa generalment per un home d'una edat compresa entre 25 i 45 anys, que es dedica a l'agricultura, sense instrucció ni antecedents penals. Els delictes contra les persones i contra els

⁸⁵ Llibre de sentències 1885/74 i 75. Antònia era la dona de Josep Vidal Torrell.

⁸⁶ Llibre de sentències 1883/46. També serà tractada de “puta y ladrona” Josepa Berenguer Trilles per part d'Antoni Rosselló Cendrós el 21 de desembre de 1890 al carrer de Bonaire. La condemna serà el desterrament a més de 25 quilòmetres de la ciutat durant un any, vuit mesos i vint-i-un dies, a més de multa de 125 pessetes (Llibre de sentències 1891/74).

⁸⁷ Llibre de sentències 1887/67. Condemnada a 2 mesos i 1 dia d'arrest major.

⁸⁸ Llibre de sentències 1891/83.

⁸⁹ Llibre de sentències 1885/104.

⁹⁰ Llibre de sentències 1887/17.

⁹¹ Llibre de sentències 1888/92.

béns són tots d'àmbit particular, sense motivacions polítiques, a banda dels delictes contra l'autoritat. Les agressions estan emmarcades en ocasions en ressentiments o enveges i l'espurna dels quals es dona en els cafès. En els delictes contra els béns, els robatoris i els furtus els protagonistes sorgeixen de la pobresa i la delinqüència (es cerca aliment o roba). Per altra banda, la dona apareix principalment en delictes contra la persona com són les violacions o les injúries. En els primers, la dona té un paper totalment passiu, és a dir, és la víctima, sovint menor d'edat; mentre que en les injúries aquest paper s'inverteix. Així mateix, el tracte que ofereix la justícia als processats menors d'edat és el mateix que per als adults.

Bibliografia

- COMÍN, Francisco. "La política fiscal en España entre 1874-1914", *La España de la Restauración*. Madrid, Ministerio de Trabajo, 1985.
- DOMINGO BLAY, J.M. *Fills il·lustres de Reus*. Reus, Ajuntament, 1979.
- ESTARAN PEIX, Juan Marcos. "La justicia a finales del siglo XIX un caso concreto: la audiencia de lo criminal de Manresa (1882-1892)". Tesi doctoral, Tarragona, Departament de Dret Públic de la URV, 2008.
- GÓMEZ BRAVO, Gutmaro. "El paisaje de la violencia". *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 26 (2004), p. 161-180.
- *Crimen y castigo. Cárceles, justicia y violencia en la España del siglo XIX*. Madrid, Los Libros de la Catarata, 2005.

Dades de l'estudi

Rebuda: desembre 2008
Supervisió: Dr. Xavier Ferré Trill (URV)
Acceptació: febrer 2009